

ТЕМА 3. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ НА МІКРОРІВНІ

Частина 1

1. Поняття інформації та інформаційного забезпечення, вимоги до інформаційної бази.
2. Система інформації планування діяльності підприємства.
3. Система інформації рахунків бухгалтерського обліку.

Частина 2

4. Інформаційні ресурси фінансової звітності.
5. Інформаційні ресурси статистичної звітності.
6. Інформаційні ресурси податкової звітності.

1. Поняття інформації та інформаційного забезпечення, вимоги до інформаційної бази.

Під інформацією (від латинського informatio – пояснення, повідомлення, викладення), зазвичай, розуміють впорядковані відомості про процеси і явища.

Інформаційне забезпечення є першочерговим завданням у будь-якому аналітичному дослідженні і важливим інструментом для підготовки та прийняття ефективних управлінських рішень. Оцінка ефективності діяльності суб'єктів господарювання (бізнесу) проводиться з використанням системи економічних даних, дослідження яких породжує економічну інформацію, що використовується в управлінні.

Іншими словами, прийняття управлінських рішень пов'язане з постійним опрацюванням інформації, а сам процес управління має інформаційний характер. На кожній зі стадій управління використовується конкретна вхідна інформація й одночасно формується вихідна інформація, яка є вхідною на інших стадіях управління.

Потреби управління ефективністю суб'єктів господарювання забезпечуються нормативно-довідковими, плановими та обліковими (фактичними) інформаційними ресурсами. Вони відбивають певні події, явища, процеси, які мають їх характеризувати в аспекті стратегії здійснення та досягнутих фактичних результатів.

Нормативно-довідкова інформація об'єднує положення зовнішніх і внутрішніх нормативних актів, які регламентують господарську діяльність підприємства. Вона формує межі величин показників, що повинні забезпечити ефективний і оптимальний механізм господарювання.

Важливе місце в **довідковій інформації** для потреб управління суб'єктами господарювання займають відомості щодо діяльності інших суб'єктів господарювання, особливо конкурентів.

Планова інформація пов'язана з функцією планування через систему

планових завдань, показників та інших даних, які описують господарські процеси, що мають відбутись в заданому часовому періоді і забезпечують ефективну діяльність підприємства.

Облікова (фактична) інформація утворюється в системі бухгалтерського, статистичного і податкового обліку і відбиває господарські процеси, що вже здійснилися, а також їх фактичний стан (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Інформаційні ресурси для управління ефективністю бізнесу в системі обліку підприємств

Оперативно-технічний (оперативний) облік здійснюється безпосередньо на місці в структурних підрозділах підприємства як центрах відповідальності і забезпечує негайне спостереження та реєстрацію визначених виробничих і комерційних операцій та інших факторів господарської діяльності. Мета оперативного обліку – швидке одержання інформації про хід виробництва, реалізацію продукції (робіт, послуг), результати діяльності.

Оперативний облік слугує для оперативного планування й поточного спостереження за розвитком виробництва, виконанням робіт, послуг. Він охоплює господарські й виробничі операції, що не мають безпосереднього відображення на рахунках бухгалтерського обліку. За допомогою оперативного обліку одержують дані про щоденний випуск продукції, щоденне відвантаження і реалізацію продукції, товарів, про витрати сировини та інших матеріальних цінностей, трудові витрати, додержання умов договірних поставок тощо. Дані для оперативно-технічного обліку одержують шляхом безпосереднього спостереження фактів господарської діяльності підприємства.

Використання в управлінні ефективністю бізнесу всіх видів інформаційних ресурсів забезпечує оцінку діяльності підприємства в динаміці, рівня виконання плану, величини планових показників, діагностику досягнення нормативного сценарію господарювання.

Формування інформаційної бази для управління ефективністю підприємств повинно відповідати ознакам корисності даних.

- Своєчасність (Timeliness).
- Достатність (Sufficiency).
- Рівні деталізації та агрегації (Level of detail and aggregation).
- Зрозумілість (Understandability).
- Недопущення зміщення (Freedom from bias).
- Релевантність (Decision relevance).
- Зіставляваність (Comparability).
- Надійність (Reliability).
- Надмірність (Redundancy).
- Економічна ефективність (рентабельність) (Cost Efficiency).
- Квантифікація (можливість кількісного вираження якісної інформації) (Quantifiability).
- Прийнятність формату (Appropriateness of format).

Своєчасність означає, що інформація має бути доступною для користувачів до того моменту, поки вона для них має значення. Звичайно, користувачі не дізнаються негайно про те, що відбулася якась подія, існує деякий проміжок між подією та часом, коли дані про неї будуть відображені у звітності. Також існує певний проміжок часу між моментом, коли дані підлягають оцінці та коли ці дані стають доступними для користувачів.

Достатність можна трактувати виходячи з того чи є обсяг показників достатнім для тієї точності прийняття рішення, яка бажана для користувачів. Достатність включає в себе також тривалість часового горизонту для правильного оцінювання ефективності діяльності господарюючих систем. З тих пір, як достатність може впливати на спроможність користувачів робити висновки на основі конкретних даних, вирішальним для подання інформації є чутливість як до висловлених потреб споживачів, так і до тих, які вони мають на увазі.

Тому загальний, концептуальний підхід до вироблення політики достатності інформації має ґрунтуватися на розумінні простої істини, що подання даних користувачам має за мету створення інформації і відповідно реальних можливостей для цілеспрямованого здійснення функцій управління.

Рівні деталізації та агрегування даних є також важливими показниками визначення корисності інформації.

Деталізація інформації для поліпшення можливостей аналітичних досліджень в сфері оцінювання бізнесу полягає в розчленуванні показників, що характеризують досліджуваний об'єкт на складові з метою їх ретельного вивчення, аналізу та синтезу. Потреба в деталізації викликана тим, що загальні

показники можуть нівелювати, згладжувати окремі позитивні та негативні відхилення, оскільки вони представлені здебільшого у вигляді сум, добутків, середніх і відносних величин.

Якщо користувачі не розуміють інформацію, що подається для оцінювання бізнесу, то вони не зможуть використовувати її достатньо ефективно.

Зрозумілість інформації означає, що вона є доступною для цілком ясного й однозначного її усвідомлення тим, для кого вона призначається. Тільки зрозуміла інформація має реальну цінність.

Зміщення стосовно суті інформації може бути спричинене великою кількістю проблем, пов'язаних з неможливістю формування даних щодо подання відносно часового горизонту та зіставлення або здійснення процедури спостереження. Для користувачів така ознака визначається суттєвістю інформаційних ресурсів щодо їх кількісної та якісної характеристик.

Кількісна суттєвість пов'язана з маніпулюванням фактичних розмірів явищ і процесів господарської діяльності, а якісна – порушеннями нормативної методики формування показників.

Недостовірною може бути визнана інформація за наступних умов:

- кількісні відхилення показників більші, ніж нормативи їх суттєвості;
- якісні відхилення при підготовці інформації створюють кількісні відхилення в більшому розмірі, ніж поріг суттєвості;
- значні відхилення щодо методики формування показників, незалежно від того чи відбулося перевищення нормативу суттєвості.

Суб'єктами визначення суттєвості інформації фінансової звітності є органи, які уповноважені на регулювання питань облікової політики, і власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

Об'єктами застосування суттєвості є: діяльність підприємства в цілому; окремі господарські операції та об'єкти обліку; статті звітності. Для оцінки достовірності інформації використовуються відповідні нормативні рівні її можливих відхилень.

Три інші ознаки інформації - **релевантність, зіставляваність та надійність** - можуть спричинити проблему негативного впливу на формування показників.

Релевантність – це міра відповідності одержаних показників, їх сукупності, яка необхідна для оцінювання бізнесу, актуальність інформації та те, наскільки вона може задовольнити потреби користувачів.

Зіставляваність – це якісна характеристика інформації, яка дає змогу користувачам ідентифікувати та зрозуміти подібності та відмінності в наявних

інформаційних ресурсах.

Надійність інформації означає, наскільки достовірні джерела її одержання.

Найочевиднішим питанням, яке розглядається в сфері оцінювання бізнесу є доречність інформації для вибору кращого з альтернативних рішень, що можуть розглядатися в системі управління. Однак небезпечним аспектом цієї концепції є те, що коли дані доступні для користувача, то він, можливо, буде їх використовувати, незважаючи на їх доречність чи недоречність, тому необхідно захистити користувачів від такого підходу та надавати їм такі дані, які можуть бути використані в моделі та дійсно будуть доречними для рішення і забезпечать значимість результатів.

Коли вирішується, чи є дані корисними, необхідно оцінити, чи можна їх зіставляти з іншими доречними даними. Зіставляваність означає, що за важливими напрямками порівняння умови мають бути однаковими. Дійсно, визначення терміна „важливі напрями” залежить від ситуації, яка розглядається. Може бути бажаним для даних мати подібний часовий горизонт. Або може бути необхідним, щоб дані репрезентували ту саму сукупність показників. Головним моментом є те, що значення деяких розбіжностей між двома сукупностями даних має бути зведене до однієї, і тільки однієї розбіжності, тому що всі інші умови однакові.

В методологічному аспекті показники в оцінюванні бізнесу мають розбіжності, виходячи з внутрішньої облікової політики підприємства. Облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. У цьому контексті на кількісне відображення явищ за показниками звітності та значне їх відхилення від фактичних подій можуть вплинути:

- методи нарахування амортизації необоротних матеріальних і нематеріальних активів;
- вартісні ознаки основних засобів та інших необоротних матеріальних активів;
- порядок відображення в балансі довгострокових фінансових інвестицій;
- порядок визначення витрат (доходів), активів та зобов'язань, пов'язаних з податком на прибуток;
- методи оцінки вибуття запасів;
- величина резерву сумнівних боргів на основі класифікації дебіторської заборгованості;
- порядок оцінки та зміни вартості (переоцінки) активів.

Оцінка надійності інформації передбачає участь у цьому процесі учасників управлінської роботи, які вважають, що дані правильні, якщо вони включені до бази даних, тому підприємству необхідно гарантувати їх точність.

Надмірність інформації (повторюваність, дублювання) може бути корисною, якщо вона підвищує надійність системи показників і непотрібною – якщо вона містить дані, які повторюються і не використовуються для прийняття рішень. Критерієм в оцінці цієї вимоги є глибина, змістовність і ступінь відповідності інформації поставленим цілям.

Користь від покращання умов прийняття рішень має переважувати затрати на його забезпечення, інакше немає ніякого зиску від нього. Інакше кажучи, дані тільки тоді є рентабельними в фінансовому аналізі, коли одержується додаткова вартість завдяки цим даним і поведінці користувачів, та після того, як з цієї вартості покриваються витрати на одержання цих даних.

Існують витрати на здобуття даних, тобто на їх первинний чи вторинний збір. Також існують витрати на те, щоб зробити ці дані доступними. Крім цього, існують витрати на зберігання та оброблення даних, які залежать від їх обсягу.

Очевидно, що необхідно враховувати прямі витрати на здобуття інформації. Однак необхідно також розглядати втрати від невикористаних можливостей, тобто від невключення до бази даних корисної інформації. Якщо персонал, який зайнятий дослідженням, опрацьовує дані щодо проблеми X, то, очевидно, він не зможе виконувати дослідження щодо проблеми Y. Отже, витрати, які пов'язані зі здобуттям інформації щодо проблеми X, мають також включати втрати, які спричинені браком інформації щодо проблеми Y. Якщо інформація щодо проблеми Y є вирішальною, то такі втрати можуть бути значними.

Розглядаючи питання з позиції доходів, потрібно вирішити, наскільки рішення може бути поліпшене завдяки додатковій інформації. Якщо додаткові дані не змінюють вибір користувачів щодо оптимальної альтернативи, то від включення їх до бази даних немає ніякого прибутку. За всіх інших однакових обставин необхідно оцінювати поліпшення прийняття рішення або приріст прибутку від здатності користувачів приймати краще рішення, що залежить від додаткових даних.

Виходячи з **квантифікації** (можливості кількісного вираження якісної інформації), дані фінансового аналізу повинні піддаватися кількісному оцінюванню на прийнятному рівні, і потім над ними можуть виконуватися відповідні операції.

Кількісні показники інформації можуть визначатися через математичні операції, які будуть виконуватися над даними. Якщо дані доречні, то користувач допускає, що коли показники виражені в кількісному вигляді на прийнятному рівні, то це є корисним для споживачів, якщо ж рівень неприйнятний, то система запобігає подальшому обробленню даних.

Останнім визначальним фактором корисності інформації є можливість її **відображення в прийнятному стилі**.

2. Система інформації фінансового плану та бюджетів підприємства

Система управління займає проміжне місце між фінансовим планом і прийняттям управлінських рішень при оцінці та інтерпретації стану господарської діяльності підприємства щодо виконання передбачуваних показників.

Водночас, фінансовий аналіз є важливим інструментом складання фінансового плану щодо оцінки фактичного стану господарської діяльності підприємства.

Фінансовий аналіз вивчає окремі об'єкти фінансового планування щодо оцінки:

- руху грошових потоків за видами діяльності, структурними підрозділами та об'єктами господарювання;
- фінансових відносин, що виникають при формуванні, розподілі і використанні фінансових ресурсів у їх оптимальному варіанті, який забезпечує максимальний кінцевий результат;
- вартісних пропорцій, що виникають внаслідок розподілу фінансових ресурсів і забезпечують раціональні співвідношення між власними і залученими ресурсами, необоротними і оборотними активами, витратами і доходами підприємства.

Фінансовий план має дві специфічні мети: максимізація прибутку і стале зростання вартості підприємства. Перша мета обумовлюється тим, що прибуток є основним джерелом поліпшення фінансового стану, а досягнення другої мети – забезпечує фінансову стійкість підприємства в майбутньому. Рівень вартості підприємства є також основним параметром, за яким власник оцінює ефективність управлінських рішень.

Показники фінансового плану дають можливість:

- забезпечить орієнтири, у відповідності з якими підприємство буде здійснювати свою діяльність;
- зробити вибір найбільш ефективних шляхів розвитку підприємства з можливих альтернативних варіантів;
- визначити в майбутньому економічну ефективність діяльності підприємства;
- визначити мету діяльності, що дозволяє встановлювати критерії оцінки результатів роботи персоналу підприємства.

Фінансовий план підприємства охоплює показники господарської діяльності, які характеризують:

- доходи за видами діяльності і елементами;

- витрати за видами діяльності і елементами;
- фінансові результати від господарської діяльності;
- джерела формування і надходження коштів;
- приріст активів;
- обов'язкові платежі, пов'язані з системою оподаткування, соціальними витратами і формуванням цільових фондів.

В процесі визначення ефективності діяльності суб'єкта господарювання інформаційні ресурси фінансового плану дозволяють оцінити:

- який внесок зробила кожна господарська операція в досягнення цілі підприємства;
- відповіді на запитання: що було зроблено?, для чого це потрібно?, коли це було зроблено?, хто його зробив?, де це було зроблено?, що для цього було необхідно? в порівнянні як це повинно було бути?;
- причинно-наслідкові зв'язки та залежності між господарськими операціями за планом і здійсненими фактично;
- потенційні можливості підприємства;
- ефективність використання ресурсів;
- рівень здатності підприємства виконувати план і ризик досягнення поставлених цілей;
- ефективність оперативного втручання для попередження небажаних наслідків ситуації щодо зміни плану;
- синергетичний ефект від забезпечення визначених цілей підприємства;
- відповідальність конкретних виконавців за виконання плану.

Виходячи з цього, проведення фінансового аналізу фактичної діяльності підприємства з використанням показників фінансового плану та з метою оцінки обґрунтованості величини планових показників створює основу забезпечення керованості у створенні об'єктів підприємства. За таких умов створюється можливість обґрунтованого вибору необхідних рішень і оцінки результатів їх здійснення, узгодження і взаємозв'язку схвалюваних завдань в єдину систему.

Процес планування майбутніх господарських операцій на підприємстві оформляється у вигляді системи бюджетів.

Бюджетування – процес планування майбутніх господарських операцій підприємства та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів.

Складання бюджетів має такі цілі:

- розроблення концепції ведення господарської діяльності підприємства через планування на певний період;
- оптимізацію витрат і доходів підприємства;
- координацію – узгодження діяльності різних підрозділів підприємства;

- комунікацію – доведення планів до центрів відповідальності різних рівнів;
- мотивацію персоналу на місцях на досягнення цілей підприємства;
- контроль й оцінку ефективності роботи центрів відповідальності на місцях порівнянням фактичних і бюджетних показників;
- виявлення потреб у ресурсах й оптимізацію грошових потоків.

Бюджет є багатоаспектним та інтегральним поняттям, і його можна трактувати з різних позицій:

- виявлення майбутнього стану підприємства – бюджет є оперативним планом;
- відображення діяльності підприємства чи його окремих підрозділів – бюджет є розписом надходжень і видатків;
- реалізації контрольної функції – бюджет є найважливішою складовою внутрішнього контролю.

Бюджети розробляють як у цілому для підприємства, так і для окремих центрів відповідальності – структурних підрозділів або функціональних сфер діяльності. Тому бюджетування звичайно розглядають як двосторонній потік інформації.

Таким чином, **бюджетування** – динамічний процес, що об'єднує цілі, плани, рішення для їх досягнення, а також оцінку виконання бюджетів щодо центрів відповідальності і в цілому підприємства.

Бюджети центрів відповідальності виконують такі важливі функції, як організуюча, контролююча і стимулююча.

Організуюча функція бюджету полягає в тому, що структурний підрозділ, маючи встановлений сценарій розвитку і розмір показників його діяльності, персонал відповідальний за їх досягнення, намагається дотримуватися визначеного результату (витрат, доходів, прибутку, ефекту від інвестицій).

Бюджети підприємства і підрозділів дають змогу контролювати роботу персоналу, відповідального за рівень визначених показників. Це здійснюється порівнянням фактичних даних з плановими, передбаченими в бюджетах.

Відхилення аналізуються, що є основою для реалізації стимулюючої функції щодо персоналу, який впливає на величину визначених показників і відповідає за них. Стимулювання здійснюється через відповідальність за необґрунтовані господарські операції і заохочення за поліпшення їх ефективності.

У широкому сенсі бюджетування передбачає систему тотального планування й контролю цілей, потенціалу, заходів і ресурсів, необхідних для досягнення мети підприємства.

Бюджетування є інструментом досягнення найбільш високих результатів діяльності підприємства за допомогою підвищення ефективності процесів управління. За допомогою цього інструменту можливо описувати майбутні й

фактичні події у взаємозв'язку з поточними процесами на підприємстві й підрозділах, що дає змогу визначити, як отримано саме такий, а не інший результат, а також допомагає визначити, що і як потрібно зробити для отримання бажаного результату. Об'єктами бюджетування є об'єкти діяльності підприємства за центрами відповідальності, щодо яких ведуть планування, облік, аналіз і контроль виконання бюджетів.

Об'єктами бюджетування є:

- бізнес-напрямок господарської діяльності підприємства;
- структурні підрозділи і центри відповідальності підприємства;
- центри управлінського обліку;
- основні бізнес-процеси підприємства;
- проекти підприємства;
- стандарти і норми, необхідні для забезпечення господарської діяльності підприємства.

Набір об'єктів бюджетування визначають із огляду на конкретне підприємство відповідно до принципу доцільності ускладнення системи бюджетування.

Бюджети в широкому розумінні поділяють на два основних види: зведений (узагальнений, основний, консолідований, головний, генеральний) і частковий.

Генеральний (зведений) бюджет складається з двох частин (рис. 3.2).

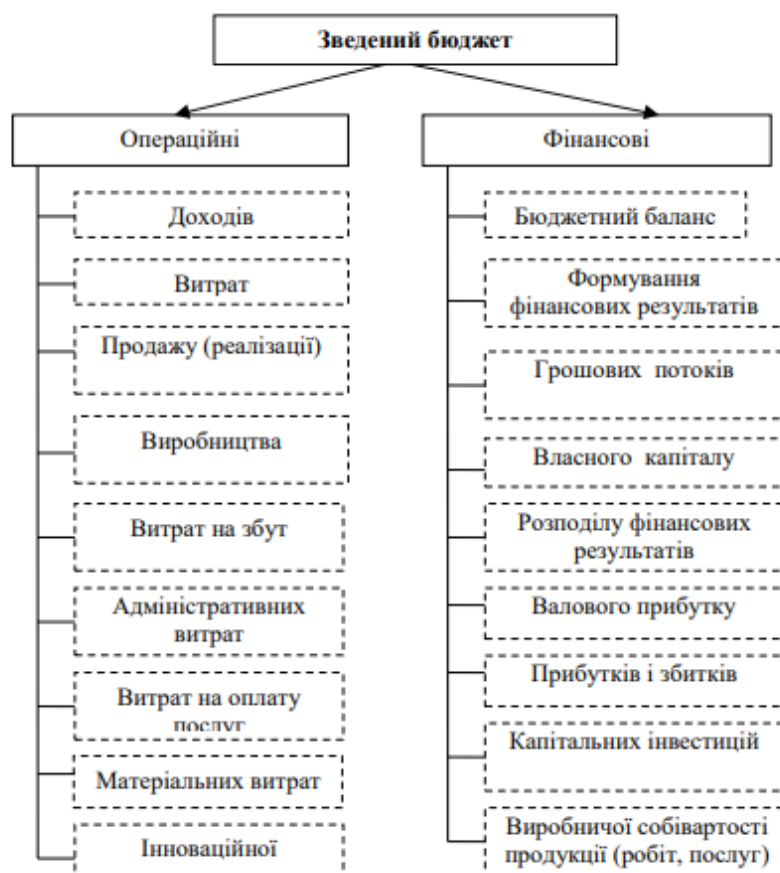

Рис. 3.2. Основні складові зведеного бюджету підприємства

Кількість, види та форму бюджетів кожне підприємство обирає для себе самостійно, залежно від типу внутрішньої організації, профілю та видів діяльності, форми власності, спеціалізації, розміру, етапу життєвого циклу, особливостей середовища функціонування, стадії впровадження та застосування бюджетної системи та інших чинників.

На відміну від фінансового обліку, форма, види бюджетів та терміни їх формування і звітування не регламентуються законодавчо, а обираються підприємством залежно від наявних потреб та умов діяльності. При цьому основними користувачами бюджетної інформації підприємства є органи управління, керівники усіх рівнів, спеціалісти, фінансовокредитні установи і організації та інвестори.

Бюджетна інформація використовується не лише для цілей внутрішнього управління, вона є досить цінною і для багатьох зовнішніх користувачів (партнерів та інвесторів). Зазвичай фінансово-кредитні установи та організації як потенційні інвестори для формування інформаційної бази щодо можливостей співпраці з підприємством використовують інформацію з фінансової звітності, але застосування бюджетних показників дозволяє більш об'єктивно, достовірно, цілісно та комплексно оцінити стан діяльності підприємства з економічної точки зору. Обґрунтований бюджет підприємства є важливим аргументом при отриманні кредитів.

Формати бюджетів доцільно щоб збігалися з форматами звітів у фінансовому, управлінському, статистичному обліку та з податковими розрахунками з метою сприяння проведення порівняльного аналізу фактичних і запланованих даних, а також виявленню відхилень і привернення до них уваги всіх працівників яких вони стосуються.

Отже, розробка бюджетів забезпечує періодичне планування операцій підприємства, дає змогу передбачати майбутні проблеми і визначати найкращий шлях удосконалення стратегічної мети. Дуже важливим аспектом бюджетування є те, що воно змушує власників і спеціалістів підприємства кількісно обґрунтовувати плани і дає змогу усвідомити витрати, пов'язані з їх виконанням. Бюджет сприяє кращому розумінню того, чого варті певні дії, і знаходженню спільної мови при оцінці запропонованих проектів. Порівняння фактичних результатів із запланованими дає можливість визначити ефективність і результативність діяльності. Крім того, бюджети мотивують працівників підприємства на досягнення поставленої мети за умови, що вони брали участь у розробленні бюджетів і зацікавлені в досягненні встановлених показників. Саме на процесі бюджетування побудоване делегування відповідальності.

Виходячи з цього, управління ефективністю бізнесу фактичної діяльності підприємства з використанням показників фінансових планів та бюджетів з

метою оцінки обґрунтованості величини планових показників створює основу забезпечення керованості у створенні об'єктів підприємства. За таких умов створюється можливість обґрунтованого вибору необхідних рішень і оцінки результатів їх здійснення, узгодження і взаємозв'язку схвалюваних завдань в єдину систему.

3. Система інформації рахунків бухгалтерського обліку

Узагальнення господарських операцій, що здійснює підприємство в систему показників, забезпечують бухгалтерські рахунки. Вони відкриваються на окремі види активів, власного капіталу, зобов'язань та господарських процесів.

Бухгалтерський облік – процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Рахунки бухгалтерського обліку формують два види інформації: моментну та інтервальну (рис. 3.3).

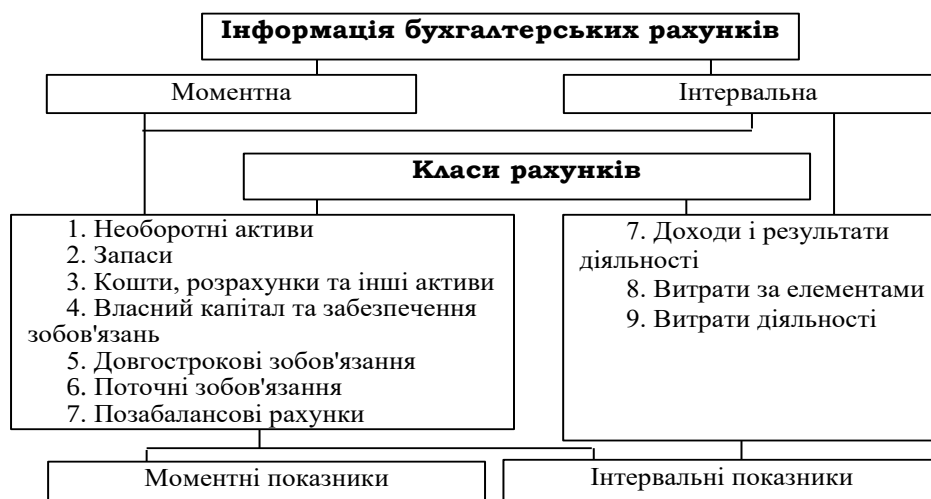

Рис. 3.3. Характеристика інформації бухгалтерських рахунків

Моментна інформація визначається залишками активів, власного капіталу і зобов'язань підприємства та характеризує їх розмір на певні моменти часу, як правило на кінець останнього дня кожного місяця. На рахунках, де записуються активи, їх залишки (сальдо) відображають у лівій (дебетовій) частині, а власний капітал і зобов'язання – у правій (кредитовій).

Інтервальна інформація визначається оборотами за рахунками, величина яких характеризує розміри господарських операцій відповідних класифікаційних ознак за певні періоди часу (місяць, квартал, рік). Важливе економічне значення має підсумування даних інтервальних показників. Сума даних інтервальної інформації оборотів за бухгалтерськими рахунками характеризує рівень показників за більш тривалий проміжок часу наростаючим підсумком.

Призначення бухгалтерських рахунків, схеми реєстрації і групування на них фактів господарської діяльності та формування інформаційних ресурсів наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика інформаційної системи економічних показників господарської діяльності підприємства на рахунках бухгалтерського обліку

Найменування рахунку	№ рахунку	Зміст інформації
1	2	3
Клас 1. Необоротні активи		
Основні засоби	10	наявність та рух основних засобів, що знаходяться в експлуатації, в тому числі одержані за фінансовою орендою та лізингом або здані в оперативну оренду. <i>За дебетом</i> – залишок, надходження; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Інші необоротні матеріальні активи	11	наявність та рух інших необоротних матеріальних активів, що знаходяться в експлуатації. <i>За дебетом</i> – залишок, надходження; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Нематеріальні активи	12	наявність та рух нематеріальних активів. <i>За дебетом</i> – залишок, придбання; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Знос необоротних активів	13	нарахована амортизація та індексація зносу необоротних матеріальних і нематеріальних активів, що підлягають амортизації. <i>За дебетом</i> – зменшення суми зносу; <i>за кредитом</i> – нарахування амортизації та індексації зносу необоротних активів.
Довгострокові фінансові інвестиції	14	наявність та рух довгострокових інвестицій (вкладень) у цінні папери інших підприємств. <i>За дебетом</i> – вартість довгострокових інвестицій; <i>за кредитом</i> – вибуття чи зменшення вартості.
Капітальні інвестиції	15	витрати на придбання або створення матеріальних і нематеріальних необоротних активів. <i>За дебетом</i> – формування витрат; <i>за кредитом</i> – зменшення витрат (введення в дію, прийняття в експлуатацію придбаних або створених матеріальних і нематеріальних необоротних активів).
Довгострокові біологічні активи	16	наявність та рух власних або отриманих на умовах фінансової оренди довгострокових біологічних активів. <i>За дебетом</i> – залишок, надходження; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Відстрочені податкові активи	17	сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних звітних періодах. <i>За дебетом</i> – сума перевищення податку на прибуток, що підлягає сплаті в поточному звітному періоді; <i>за кредитом</i> – зменшення відстрочених податкових активів за рахунок витрат, пов'язаних з нарахуванням податку на прибуток у поточному звітному періоді.
Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи	18	наявність та рух дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу і необоротних активів, які не знайшли відображення на інших рахунках. <i>За дебетом</i> – залишок, збільшення активів; <i>за кредитом</i> – вибуття, погашення, списання активів.
Гудвіл	19	вартість гудвілу з моменту його виникнення. <i>За дебетом</i> – сума гудвілу, що визнана доходом; <i>за кредитом</i> – вартість гудвілу.
Клас 2. Запаси		
Виробничі запаси	20	наявність та рух належних підприємству запасів сировини і матеріалів, запасних частин тощо. <i>За дебетом</i> – надходження; <i>за кредитом</i> – витрачання.
Поточні біологічні активи	21	наявність та рух поточних біологічних активів тваринництва і рослинництва. <i>За дебетом</i> – надходження; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Малоцінні та	22	наявність та рух малоцінних та швидкозношуваних предметів, що належать

швидкозношувані предмети		підприємству та знаходяться у складі запасів. <i>За дебетом</i> – надходження за первісною вартістю; <i>за кредитом</i> – відпуск за обліковою вартістю.
Виробництво	23	витрати на виробництво продукції (робіт, послуг). <i>За дебетом</i> – витрати, незавершене виробництво; <i>за кредитом</i> – суми фактичної виробничої собівартості заведеної виробництвом продукції (робіт, послуг).
Брак у виробництві	24	втрати від браку у виробництві. <i>За дебетом</i> – витрати в сумі виявленого зовнішнього та внутрішнього браку; <i>за кредитом</i> – суми, що відносяться на зменшення витрат.
Напівфабрикати	25	наявність та рух напівфабрикатів власного виробництва. <i>За дебетом</i> – надходження (створення) напівфабрикатів; <i>за кредитом</i> – вибуття напівфабрикатів.
Готова продукція	26	наявність та рух готової продукції підприємства. <i>За дебетом</i> – надходження готової продукції власного виробництва за фактичною виробничою собівартістю; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Продукція сільськогосподарського виробництва	27	наявність та рух сільськогосподарської продукції підприємства. <i>За дебетом</i> – надходження сільськогосподарської продукції; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Товари	28	наявність та рух товарно-матеріальних цінностей, що надійшли на підприємство з метою продажу. <i>За дебетом</i> – надходження товарів (тари) і збільшення їх вартості; <i>за кредитом</i> – вибуття.
Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи		
Каса	30	наявність та рух грошових коштів у касі. <i>За дебетом</i> – надходження грошових коштів у касу; <i>за кредитом</i> – вибуття грошових коштів із каси.
Рахунки в банках	31	наявність і рух грошових коштів, що знаходяться на рахунках в банку і можуть бути використані для поточних операцій. <i>За дебетом</i> – надходження грошових коштів; <i>за кредитом</i> – вибуття грошових коштів.
Інші кошти	33	наявність та рух грошових документів, які знаходяться в касі підприємства, та коштів у дорозі. <i>За дебетом</i> – надходження; <i>за кредитом</i> – вибуття та списання.
Короткострокові векселі одержані	34	наявність та рух заборгованості покупців, замовників та інших дебіторів за продукцію (товари, послуги), яка забезпечена векселями. <i>За дебетом</i> – отримання векселів; <i>за кредитом</i> – отримання коштів у погашення векселів.
Поточні фінансові інвестиції	35	наявність та рух поточних фінансових інвестицій та еквівалентів грошових коштів, у т.ч. депозитних сертифікатів. <i>За дебетом</i> – придбання (надходження) еквівалентів грошових коштів та поточних фінансових інвестицій; <i>за кредитом</i> – зменшення їх вартості та вибуття.
Розрахунки з покупцями та замовниками	36	наявність та рух заборгованості при розрахунках з покупцями та замовниками. <i>За дебетом</i> – продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг; <i>за кредитом</i> – оплата заборгованості
Розрахунки з різними дебіторами	37	розрахунки за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами. <i>За дебетом</i> – виникнення дебіторської заборгованості; <i>за кредитом</i> – погашення чи списання заборгованості.
Резерв сумнівних боргів	38	резерви за сумнівною дебіторською заборгованістю, щодо якої є ризик повернення. <i>За дебетом</i> – списання сумнівної заборгованості; <i>за кредитом</i> – створення резерву сумнівних боргів.
Витрати майбутніх періодів	39	здійснені витрати у звітному періоді, які підлягають віднесенню на витрати в майбутніх звітних періодах. <i>За дебетом</i> – накопичення витрат майбутніх періодів; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Клас 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань		
Зареєстрований (пайовий) капітал	40	наявність та рух статутного капіталу підприємства. <i>За дебетом</i> – зменшення статутного капіталу; <i>за кредитом</i> – збільшення капіталу.
Капітал у	41	наявність та рух пайових внесків. <i>За дебетом</i> – зменшення пайових внесків;

дооцінках		за кредитом – збільшення пайових внесків.
Додатковий капітал	42	суми: на які вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість; дооцінки активів; необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших осіб. <i>За дебетом</i> – зменшення додаткового капіталу; <i>за кредитом</i> – збільшення додаткового капіталу.
Резервний капітал	43	наявність та рух резервного капіталу, створеного підприємством. <i>За дебетом</i> – використання резервів; <i>за кредитом</i> – створення резервів.
Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)	44	нерозподілені прибутки чи непокріті збитки поточного та минулих років, а також використаного в поточному році прибутку. <i>За дебетом</i> – збитки та використання прибутку; <i>за кредитом</i> – збільшення прибутку від усіх видів діяльності, списання збитків.
Вилучений капітал	45	вилучений капітал у разі викупу власних акцій (часток) у акціонерів з метою їх перепродажу, анулювання (зменшення статутного капіталу) тощо. <i>За дебетом</i> – фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених господарським товариством у його учасників; <i>за кредитом</i> – вартість анульованих або перепроданих акцій (часток).
Неоплачений капітал	46	зміни у складі неоплаченого капіталу підприємства. <i>За дебетом</i> – заборгованість засновників (учасників) господарського товариства за внесками до статутного капіталу підприємства; <i>за кредитом</i> – погашення заборгованості за внесками до статутного капіталу.
Забезпечення майбутніх витрат і платежів	47	наявність та рух коштів, які за рішенням підприємства резервуються для забезпечення майбутніх витрат і платежів і включення їх до витрат поточного періоду. <i>За дебетом</i> – використання забезпечень; <i>за кредитом</i> – нарахування забезпечень
Цільове фінансування та цільові надходження	48	наявність та рух коштів, отриманих для здійснення заходів цільового призначення (в тому числі отримана гуманітарна допомога). <i>За дебетом</i> – використані суми за певними напрямками, визнання їх доходом, а також повернення невикористаних сум; <i>за кредитом</i> – кошти цільового призначення, отримані як джерело фінансування певних заходів.
Страхові резерви	49	наявність та рух страхових резервів. <i>За дебетом</i> – використання резервів; <i>за кредитом</i> – формування резервів.
Клас 5. Довгострокові зобов'язання		
Довгострокові позики	50	наявність та рух довгострокових позик банків. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості та переведення до поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями; <i>за кредитом</i> – суми одержаних довгострокових позик.
Довгострокові векселі видані	51	розрахунки з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за матеріальні цінності, виконані роботи, отримані послуги та за іншими операціями, заборгованість за якими забезпечена виданими векселями та не є поточним зобов'язанням. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості, забезпеченої виданим векселем; <i>за кредитом</i> – видача векселя в забезпечення за одержані матеріальні цінності, послуги, виконані роботи та за іншими операціями.
Довгострокові зобов'язання за облігаціями	52	розрахунки з особами за випущеними та сплаченими власними облігаціями строком погашення більше 12 місяців з дати балансу. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості за розрахунками з власниками облігацій; <i>за кредитом</i> – боргові зобов'язання за номінальною вартістю облігацій.
Довгострокові зобов'язання з оренди	53	розрахунки з орендодавцями за необоротні активи, передані на умовах довгострокової оренди. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості, переведення до короткострокових зобов'язань, списання тощо; <i>за кредитом</i> – нарахування заборгованості перед орендодавцем за одержані об'єкти довгострокової оренди.
Відстрочені податкові	54	сума податку на прибуток, яка підлягає сплаті в наступних періодах внаслідок виникнення тимчасової різниці між балансовою вартістю активів

зобов'язання		або зобов'язань та оцінкою цих активів або зобов'язань, яка використовується з метою оподаткування. <i>За дебетом</i> – зменшення відстрочених податкових зобов'язань за рахунок нарахування поточних податкових зобов'язань; <i>за кредитом</i> – сума податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах відповідно до оподатковуваних тимчасових різниць.
Інші довгострокові зобов'язання	55	розрахунки з іншими кредиторами та за іншими операціями, заборгованість за якими не є поточним зобов'язанням <i>За дебетом</i> – погашення довгострокових зобов'язань, переведення до короткострокових, списання тощо; <i>за кредитом</i> – збільшення довгострокових зобов'язань.
Клас 6. Поточні зобов'язання		
Короткострокові позики	60	розрахунки у національній та іноземній валютах за кредитами банків, строк повернення яких не перевищує 12 місяців з дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув. <i>За дебетом</i> – сума погашення та переведення до довгострокових зобов'язань у разі відстрочення кредитів (позик); <i>за кредитом</i> – сума одержаних кредитів (позик).
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	61	розрахунки за поточними зобов'язаннями, переведеними зі складу довгострокових, при настанні строку погашення протягом 12 місяців з дати балансу. <i>За дебетом</i> – погашення поточної заборгованості, її списання; <i>за кредитом</i> – довгострокові зобов'язання, які підлягають погашенню протягом 12 місяців з дати балансу.
Короткострокові векселі видані	62	розрахунки за заборгованістю постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам, на яку підприємством видані векселі. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості за виданими векселями, її списання тощо; <i>за кредитом</i> – видача векселів у забезпечення поставок постачальників та інших кредиторів.
Розрахунки з постачальниками та підрядниками	63	розрахунки з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості, списання тощо; <i>за кредитом</i> – заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності.
Розрахунки за податками та платежами	64	розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету. <i>За дебетом</i> – належні до відшкодування з бюджету податки, їх сплата, списання тощо; <i>за кредитом</i> – нараховані платежі до бюджету.
Розрахунки за страхуванням	65	розрахунки за обов'язковими зборами на обов'язкове державне пенсійне страхування, соціальне страхування, соціальне страхування на випадок безробіття тощо. <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості та витрачання коштів страхування на підприємстві; <i>за кредитом</i> – нараховані зобов'язання за страхуванням, а також одержані від органів страхування кошти.
Розрахунки з оплати праці	66	розрахунки з персоналом, який відноситься як до облікового, так і до необлікового складу підприємства, з оплати праці, а також розрахунки за не одержану персоналом у встановлений термін суму оплати праці. <i>За дебетом</i> – виплата заробітної плати, премій, допомоги, а також суми утриманих податків, платежів тощо; <i>за кредитом</i> – нарахована персоналу підприємства заробітна плата, премії, допомога, інші нарахування.
Розрахунки з учасниками	67	розрахунки з учасниками та засновниками підприємства, що пов'язані з розподілом прибутку. <i>За дебетом</i> – зменшення (погашення) заборгованості, в тому числі реінвестування доходів; <i>за кредитом</i> – збільшення заборгованості підприємства перед засновниками та учасниками товариства.
Розрахунки за іншими операціями	68	розрахунки за іншими операціями (одержані аванси, внутрішні розрахунки, інші кредитори). <i>За дебетом</i> – погашення заборгованості; <i>за кредитом</i> – формування заборгованості.
Доходи майбутніх	69	одержані доходи у звітному періоді, які підлягають включенню до поточних

періодів		доходів у майбутніх звітних періодах. <i>За дебетом</i> – списання доходів майбутніх періодів; <i>за кредитом</i> – сума одержаних доходів майбутніх періодів.
Клас 7. Доходи і результати діяльності		
Доходи від реалізації	70	доходи від реалізації готової продукції, товарів, робіт і послуг. <i>За дебетом</i> – списання доходу; <i>за кредитом</i> – одержання доходу.
Інший операційний дохід	71	інші доходи від операційної діяльності підприємства, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). <i>За дебетом</i> – списання доходу; <i>за кредитом</i> – одержання доходу.
Дохід від участі в капіталі	72	доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, формування яких ведеться за методом участі в капіталі. <i>За дебетом</i> – списання; <i>за кредитом</i> – одержання доходу.
Інші фінансові доходи	73	доходи, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема, дивіденди, відсотки та інші доходи від фінансової діяльності. <i>За дебетом</i> – списання; <i>за кредитом</i> – визнана сума доходу.
Інші доходи	74	доходи, які виникають у процесі звичайної діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства. <i>За дебетом</i> – списання; <i>за кредитом</i> – одержання доходу.
Страхові платежі	76	страхові платежі за договорами страхування. <i>За дебетом</i> – повернення страхувальнику страхових платежів у разі дострокового припинення дії договору страхування; <i>за кредитом</i> – збільшення у страховика страхових платежів.
Фінансові результати	79	фінансові результати підприємства від звичайної діяльності та надзвичайних подій. <i>За дебетом</i> – витрати, а також належна сума нарахованого податку на прибуток; <i>за кредитом</i> – доходи.
Клас 8. Витрати за елементами		
Матеріальні витрати	80	матеріальні витрати. <i>За дебетом</i> – суми визнаних матеріальних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Витрати на оплату праці	81	витрати на оплату праці. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат на оплату праці; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Відрахування на соціальні заходи	82	витрати та відрахування на соціальні заходи. <i>За дебетом</i> – належна сума відрахувань на соціальні заходи; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Амортизація	83	нарахована амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів. <i>За дебетом</i> – сума нарахованих амортизаційних відрахувань; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Інші операційні витрати	84	витрати, що не входять до складу виробничої собівартості продукції, робіт, послуг. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Клас 9. Витрати діяльності		
Собівартість реалізації	90	собівартість реалізованої готової продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг. <i>За дебетом</i> – виробнича собівартість реалізованої готової продукції, робіт, послуг, фактична собівартість реалізованих товарів; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Загальновиробничі витрати	91	виробничі накладні витрати на організацію виробництва та управління цехами, дільницями, відділеннями, бригадами та іншими підрозділами основного та допоміжних виробництв, а також витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Адміністративні витрати	92	загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства. <i>За дебетом</i> – сума визнаних адміністративних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Витрати на збут	93	витрати, пов'язані із збутом (реалізацією, продажем) продукції, товарів, робіт, послуг. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат на збут; <i>за кредитом</i> – списання витрат.

Інші витрати операційної діяльності	94	витрати операційної діяльності підприємства, крім витрат, які пов'язані з виготовленням готової продукції, виконанням робіт, наданням послуг та продажем товарів. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат на збут; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Фінансові витрати	95	витрати фінансової діяльності підприємства. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Втрати від участі в капіталі	96	втрати від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, що виникають в процесі інвестиційної діяльності підприємства. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Інші витрати	97	витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг. <i>За дебетом</i> – сума визнаних витрат; <i>за кредитом</i> – списання витрат.
Податки на прибуток	98	суми податку на прибуток від звичайної діяльності та надзвичайних подій. <i>За дебетом</i> – нарахована сума податку на прибуток; <i>за кредитом</i> – списання нарахованих сум.
Клас 0. Позабалансові рахунки		
Орендовані необоротні активи	01	активи у вигляді основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів, що отримані підприємством на підставі договорів операційної оренди (лізингу) та обліковуються на балансі орендодавця.
Активи на відповідальному зберіганні	02	цінності, які тимчасово знаходяться на підприємстві та не є його власністю, прийняті на комісію, у переробку, до монтажу, в довірче управління.
Контрактні зобов'язання	03	зобов'язання за укладеними контрактами.
Непередбачені активи та зобов'язання	04	непередбачені (потенційні) активи та непередбачені (потенційні) зобов'язання.
Гарантії та забезпечення надані	05	видані підприємством гарантії та забезпечення на виконання зобов'язань і платежів.
Гарантії та забезпечення отримані	06	отримані гарантії та забезпечення на виконання зобов'язань та платежів.
Списані активи	07	дебіторська заборгованість, списана з балансу внаслідок неплатоспроможності боржників, та суми невідшкодованих нестач і втрат від псування цінностей.
Бланки суворого обліку	08	бланки суворої звітності.
Амортизаційні відрахування	09	нарахування та використання амортизаційних відрахувань.

Для формування інформаційної бази фінансової звітності підприємства використовують три види рахунків: синтетичні – узагальненого обліку інформаційних ресурсів у грошовому виразі; субрахунки – для узагальнення інформації однорідних аналітичних рахунків; аналітичні – для деталізації змісту синтетичних рахунків і субрахунків у натуральному та грошовому вимірниках і забезпечення кількісно-сумової та якісної (марка, сорт, розмір тощо) інформації.

4. Інформаційні ресурси фінансової звітності

Фінансова звітність – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Метою складання фінансової звітності є забезпечення інформаційних потреб щодо:

- обґрунтування рішень з придбання, продажу та володіння майном підприємства;
- прийняття участі у інвестуванні підприємства;
- оцінки якості управління;
- оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- визначення ризику забезпеченості зобов'язань підприємства;
- розрахунку суми дивідендів та їх розподілу;
- регулювання діяльності підприємства.

Інформація фінансової звітності подається у **обов'язкових формах**:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1).
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2).
- Звіт про рух грошових коштів (ф. № 3).
- Звіт про власний капітал (ф. № 4).
- Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5).
- Додаток до річної фінансової звітності «Фінансова звітність за сегментами» (ф. № 6).

Для суб'єктів малого підприємництва встановлена скорочена за показниками фінансова звітність у складі Балансу (ф. № 1-м) і Звіту про фінансові результати (ф. № 2-м) та спрощена фінансова звітність в складі Балансу (ф. 1-мс) і Звіту про фінансові результати (ф. № 2-мс) .

Баланс – звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Показники балансу є моментними і характеризують підприємство за підсумковою оцінкою на початок року, останній день місяця, кварталу, звітного року. Інформація, подана в балансі, дуже важлива для того, щоб прийняти правильні та ефективні управлінські або інвестиційні рішення.

Важливою формою звітності є **«Звіт про фінансові результати» (звіт про сукупний дохід)** (форма № 2), яка характеризує кінцевий результат господарської діяльності підприємства. Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід

підприємства за звітний період.

Дана форма включає чотири розділи.

У першому розділі «Фінансові результати» відображають, поступовим зіставленням доходів і витрат, фінансові результати від операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, а також чистий фінансовий результат (прибуток чи збиток) за звітний період.

У другому розділі «Сукупний дохід» відображають дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, накопичені курсові різниці, частку іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств, інший сукупний дохід до і після оподаткування та загальну суму сукупного доходу.

У третьому розділі «Елементи операційних витрат» показують операційні витрати за елементами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати.

У четвертому розділі «Розрахунок показників прибутковості акцій» розраховується чистий прибуток (збиток) і скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію та дивіденди на акцію. Цей розділ заповнюють акціонерні товариства, прості акції яких відкрито продаються і купуються на фондових біржах.

«Звіт про рух грошових коштів» (форма № 3) являє собою розшифровку руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають в результаті відповідної діяльності.

Чистий рух грошових коштів за звітний період визначається як алгебраїчна сума чистого руху коштів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам інформації про зміни, що відбулися в грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період. Проаналізувавши показники звіту про рух грошових коштів можна встановити, звідки (за рахунок якого виду діяльності) підприємство одержує найбільше коштів та куди їх направлено, чи воно платоспроможне, який його загальний фінансовий стан.

«Звіт про власний капітал» (форма № 4). Метою складання звіту про власний капітал є розкриття інформації про зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.

Якщо у першому розділі пасиву балансу «Власний капітал» наводяться дані про залишки на початок і кінець звітного періоду всіх видів власного капіталу, то у формі № 4 «Звіт про власний капітал», поряд із залишками на початок і кінець року, дається розшифровка змін у власному капіталі (коригування внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок, розподіл прибутку, внески учасників, вилучення капіталу, інші зміни в капіталі). Ці зміни наводяться

за видами власного капіталу: зареєстрований (пайовий) капітал; капітал у дооцінках; додатковий капітал; резервний капітал; нерозподілений прибуток (непокритий збиток); неоплачений капітал; вилучений капітал.

До річної фінансової звітності додаються **Примітки (форма № 5)**, що розкривають: облікову політику підприємства; інформацію, яка не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями (стандартами); інформацію, що містить додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності.

У примітках до річної фінансової звітності відображають за відповідними розділами інформацію про:

1. Нематеріальні активи – наявність та рух за їх групами.
2. Основні засоби – наявність та рух основних засобів за їх групами.
3. Капітальні інвестиції – проведені капітальні інвестиції за рік і на кінець року за видами.
4. Фінансові інвестиції – окремо довгострокові і поточні фінансові інвестиції.
5. Доходи і витрати – окремо доходи і витрати: інші операційні, від участі в капіталі, інші фінансові, інші.
6. Грошові кошти – наявність коштів на кінець року в касі, на поточному рахунку в банку, на інших рахунках в банку, інші кошти.
7. Забезпечення і резерви – наявність і рух сум забезпечення майбутніх витрат і платежів, резерв сумнівних боргів.
8. Запаси – балансову вартість на кінець року і переоцінку за рік (дооцінку, уцінку) за видами запасів.
9. Дебіторська заборгованість – наявність дебіторської заборгованості на кінець року і в тому числі за строками непогашення.
10. Нестачі і втрати від псування цінностей – виявлену суму нестач і втрат за рік, списання сум на винних осіб і суми, за якими на кінець року не прийняте остаточне рішення.
11. Будівельні контракти – дохід за будівельними контрактами за звітний рік, заборгованість на кінець звітного року, суму затриманих коштів на кінець року, вартість виконаних субпідрядниками робіт за незавершеними будівельними контрактами.
12. Податок на прибуток – суму поточного податку на прибуток, відстрочені податкові активи і відстрочені податкові зобов'язання.
13. Використання амортизаційних відрахувань – суми нарахованих амортизаційних відрахувань за звітний рік та їх використання.
14. Біологічні активи – окремо за первісною і справедливою вартістю (залишок на початок року, надійшло і вибуло, залишок на кінець року) довгострокові і поточні біологічні активи за їх групами.

15. Фінансові результати від первісного визнання і від реалізації сільськогосподарської продукції та/або додаткових біологічних активів. В додатку до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6) формується інформація про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання пріоритетних і допоміжних звітних сегментів (господарського, географічного виробничого, географічного збутового тощо).

Система показників фінансової звітності складається з окремих підсистем, блоків, груп і підгруп, які безпосередньо розгалужені в аналітичні показники статистичного спостереження. Наочний приклад такої системи відображено на рис. 3.4 і 3.5.

Кожна така сукупність відповідних рівнів показників, по суті, являє собою самостійну частину і виконує притаманні їй функціональні задачі в рамках загальної мети всієї системи. Логічний взаємозв'язок всієї сукупності, її підпорядкованість загальній меті обумовлюють органічну єдність системи в цілому. Взаємозв'язок показників, логічне поєднання одних показників з іншими – є обов'язкова риса системи показників, яка претендує на те, щоб бути саме системою, а не набором більш чи менш цікавих, більш чи менш актуальних та необхідних показників.

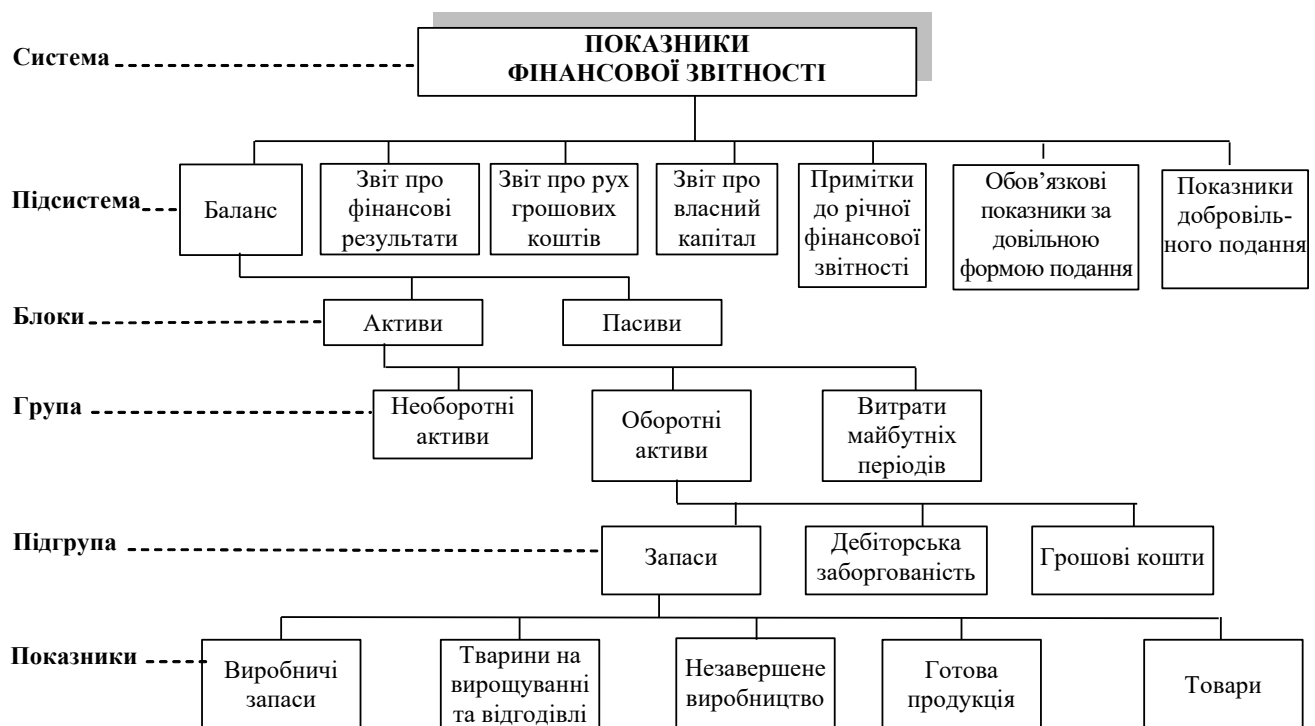
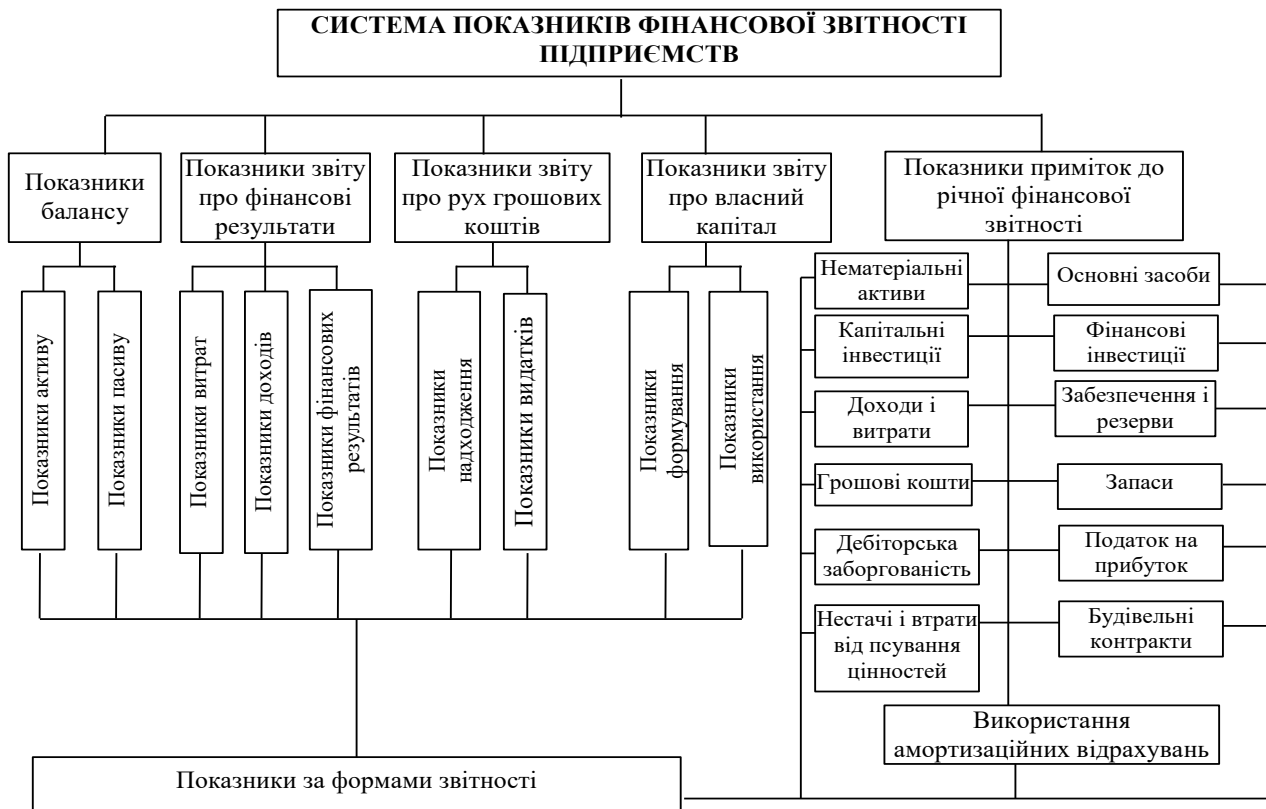

Рис. 3.4. Фрагмент системи показників фінансової звітності на прикладі балансу підприємства

Рис. 3.5. Система показників фінансової звітності підприємств

Система показників фінансової звітності має беззаперечні переваги перед окремими сукупностями показників інших статистичних спостережень, оскільки надає інформацію більш високого рівня з використанням балансового методу побудови зв'язків і залежностей. Показники фінансової звітності дають можливість характеризувати і досліджувати процеси всебічно та комплексно, встановлювати в них причинно-наслідкові зв'язки відносин і закономірностей.

5. Інформаційні ресурси статистичної звітності

Важливе місце в інформаційному забезпеченні управління ефективністю бізнесу набуває використання інформаційних ресурсів статистичних спостережень та звітності. Статистика підприємств передбачає інтеграцію потоків інформації для організації наскрізного спостереження за процесами виробництва та продажу продукції, фінансово-майновим станом господарюючих систем, витратами на виробництво і реалізацію товарів, робіт і послуг, доходами, станом розрахунків, інвестиціями, наявністю персоналу та його використанням.

Статистична інформація про діяльність суб'єктів господарювання формується за окремими формами звітності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Система статистичної звітності суб'єктів господарювання

Характеристика бізнес-діяльності	Індекс форми	Найменування форми
1	2	3
Інформаційне суспільство	1-ІКТ (річна)	Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємстві
Діяльність підприємств	1-Б (річна)	Звіт про взаєморозрахунки з нерезидентами
Зовнішньоекономічна діяльність	1-ЗЕЗ (буд) (річна)	Розширений звіт про експорт-імпорт послуг з будівництва
Туризм	1-КЗР (річна)	Звіт про діяльність колективного засобу розміщення
Промисловість	1-П (місячна) (для фізичних осіб-підприємців)	Звіт про виробництво промислової продукції за видами
Промисловість	1-П (місячна) (для юридичних осіб)	Звіт про виробництво промислової продукції за видами
Ринок праці	1-ПВ (квартальна)	Звіт із праці
Ринок праці	1-ПВ (місячна)	Звіт із праці
Ринок праці	1-ПВ (умови праці) (один раз на два роки)	Звіт про умови праці, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці
Промисловість	1-ПЕ (місячна)	Звіт про економічні показники короткотермінової статистики промисловості
Діяльність підприємств	1-PCO (актив) (один раз на рік)	Анкета обстеження стану економічної активності підприємства
Діяльність підприємств	1-PCO (вд) (один раз на рік)	Анкета обстеження економічної діяльності підприємства
Навколишнє середовище	1-відходи (річна)	Звіт про відходи
Ціни	1-газ (піврічна)	Звіт про вартість природного газу, який постачається споживачам
Навколишнє середовище	1-екологічні витрати (річна)	Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища
Ціни	1-електроенергія (піврічна)	Звіт про вартість електроенергії, яка постачається споживачам

Населені пункти та житло	1-заборгованість (ЖКГ) (квартальна)	Звіт про оплату населенням житлово-комунальних послуг
Сільське, лісове та рибне господарство	1-зерно (місячна)	Звіт про надходження культур зернових і зернобобових та олійних на перероблення та зберігання
Будівництво	1-кб (місячна)	Звіт про виконання будівельних робіт
Внутрішня торгівля	1-опт (квартальна)	Звіт про продаж і запаси товарів (продукції) в оптовій торгівлі
Внутрішня торгівля	1-опт (місячна)	Звіт про обсяг оптового товарообороту
Послуги	1-послуги (квартальна)	Звіт про обсяги реалізованих послуг
Діяльність підприємств	1-підприємництво (річна)	Структурне обстеження підприємства
Сільське, лісове та рибне господарство	1-риба (річна)	Звіт про добування водних біоресурсів
Внутрішня торгівля	1-торг (місячна)	Звіт про товарооборот торгової мережі
Ціни	1-ціни (послуги) (квартальна)	Звіт про ціни виробників послуг
Ціни	1-ціни (пром) (місячна)	Звіт про ціни виробників промислової продукції
Наука, технології та інновації	1-інновація (один раз на два роки)	Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства
Промисловість	1П-НПП (річна)	Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції
Основні засоби	2-ОЗ ІНВ (річна)	Звіт про наявність і рух необоротних активів, амортизацію та капітальні інвестиції
Навколишнє середовище	2-ТП (повітря) (річна)	Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів
Діяльність підприємств	2-підприємництво (річна)	Структурне обстеження підприємства
Транспорт	2-тр (річна)	Звіт про роботу автотранспорту
Сільське, лісове та рибне господарство	2-ферм (річна)	Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт, послуг) сільського господарства
Капітальні інвестиції	2-інвестиції (квартальна)	Звіт про капітальні інвестиції
Будівництво	2К-Б (квартальна)	Обстеження ділової активності будівельного підприємства
Промисловість	2К-П (місячна)	Обстеження ділової активності промислового підприємства
Сільське, лісове та рибне господарство	2К-С (квартальна)	Обстеження ділової активності сільськогосподарського підприємства
Послуги	2К-СП (квартальна)	Обстеження ділової активності підприємства сфери послуг
Внутрішня торгівля	2К-Т (квартальна)	Обстеження ділової активності підприємства оптової та роздрібною торгівлі, з ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів
Ринок праці	3-борг (місячна)	Звіт про заборгованість з оплати праці
Сільське, лісове та рибне господарство	3-лг (річна)	Звіт про відтворення та захист лісів
Наука, технології та інновації	3-наука (річна)	Звіт про здійснення наукових досліджень і розробок
Внутрішня торгівля	3-торг (квартальна)	Звіт про продаж і запаси товарів у торгівій мережі
Енергетика	4-мтп (місячна)	Звіт про використання та запаси палива
Енергетика	4-мтп (річна)	Звіт про використання та запаси палива
Сільське, лісове та рибне господарство	4-сг (річна)	Звіт про посівні площі сільськогосподарських культур

Сільське, лісове та рибне господарство	6-сільрада (річна)	Звіт про об'єкти погосподарського обліку
Зовнішньоекономічна діяльність	9-ЗЕЗ (квартальна)	Звіт про експорт-імпорт послуг
Сільське, лісове та рибне господарство	9-сг (річна)	Звіт про використання добрив і пестицидів
Капітальні інвестиції	10-зез (квартальна)	Звіт підприємства з іноземними інвестиціями
Сільське, лісове та рибне господарство	11-заг (квартальна)	Звіт про надходження сільськогосподарських тварин на переробні підприємства
Енергетика	11-мтп (річна)	Звіт про постачання та використання енергії
Сільське, лісове та рибне господарство	13-заг (квартальна)	Звіт про надходження молока сирого на переробні підприємства
Капітальні інвестиції	13-зез (квартальна)	Звіт підприємства про інвестиції за кордон
Зовнішньоекономічна діяльність	14-ЗЕЗ (квартальна)	Звіт про придбання (продаж) товарів для забезпечення життєдіяльності транспортних засобів, потреб пасажирів та членів екіпажу
Сільське, лісове та рибне господарство	21-заг (місячна)	Звіт про реалізацію продукції сільського господарства
Сільське, лісове та рибне господарство	21-заг (річна)	Звіт про реалізацію продукції сільського господарства
Сільське, лісове та рибне господарство	24 (річна)	Звіт про виробництво продукції тваринництва, кількість сільськогосподарських тварин і забезпеченість їх кормами
Сільське, лісове та рибне господарство	24-сг (місячна)	Звіт про виробництво продукції тваринництва та кількість сільськогосподарських тварин
Сільське, лісове та рибне господарство	29-сг (річна)	Звіт про площі та валові збори сільськогосподарських культур, плодів, ягід і винограду
Транспорт	31-авто (квартальна)	Звіт про перевезення автомобільним транспортом вантажів за видами вантажів
Сільське, лісове та рибне господарство	37-сг (місячна)	Звіт про збирання врожаю сільськогосподарських культур
Сільське, лісове та рибне господарство	50-сг (річна)	Звіт про основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств
Транспорт	51-авто (місячна)	Звіт про перевезення вантажів автомобільним транспортом
Транспорт	51-вант (два рази на рік)	Обстеження фізичної особи-підприємця, що здійснює вантажні автомобільні перевезення на комерційній основі
Транспорт	51-пас (два рази на рік)	Обстеження фізичної особи-підприємця, що здійснює пасажирські автоперевезення на маршруті
Транспорт	51-пас (місячна)	Звіт про перевезення пасажирів автобусами та міським електричним транспортом
Транспорт	51-ца (місячна)	Звіт про основні показники роботи авіаційного підприємства

В цілому статистика підприємств здійснює інформаційне забезпечення фінансового аналізу оптимальною сукупністю достовірних, актуальних і оперативних даних про діяльність господарюючих систем з метою проведення якісної оцінки й вироблення дійових управлінських рішень, спроможних забезпечити безперебійне функціонування суб'єктів підприємництва.

6. Інформаційні ресурси податкової звітності

Серед зовнішньої звітності підприємства в управлінні ефективністю суб'єктів господарювання особливе місце займають інформаційні ресурси системи оподаткування, які формуються для потреб адміністрування податків.

Податкова звітність – обов'язкові офіційні документи, в яких формуються дані про господарську діяльність у вигляді заповнених декларацій, що подаються у податкові органи для підтвердження об'єктів оподаткування та податкових платежів.

У складі податкової звітності подаються дані щодо:

- фактів господарської діяльності для розрахунку об'єктів оподаткування;
- показників, які характеризують наявні, пільгові і розрахункові величини для визначення об'єктів оподаткування;
- нарахування податкових платежів;
- сум фактично сплачених або зарахованих у зменшення до сплати податкових платежів;
- суми податкових платежів, які підлягають сплаті або поверненню підприємству.

Інформаційні ресурси податкової звітності характеризуються системою видів податків та зборів. В Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки і збори.

Податки – це обов'язкові, безумовні платежі на формування бюджетів, що справляються з платників податків за наявні в них об'єкти оподаткування. Регулювання відносин підприємств в сфері оподаткування здійснюється на основі Податкового кодексу України та низки інших законодавчих і нормативних актів, які регулюють діяльність державних і комунальних підприємств.

Податки – це фінансова категорія, яка має надзвичайний вплив на всі економічні явища і процеси, пов'язані з господарською діяльністю.

Податкова система як регулятор економіки забезпечує, з одного боку, як джерело формування фінансових ресурсів для існування держави та її територіальних громад, а податкові платежі є мірилом їх можливостей в економічному просторі щодо розвитку науки, освіти, культури, гарантування безпеки, зростання добробуту громадян. З іншого боку, через податкові платежі відбувається перерозподіл ресурсів в національній економіці (рис. 3.6).

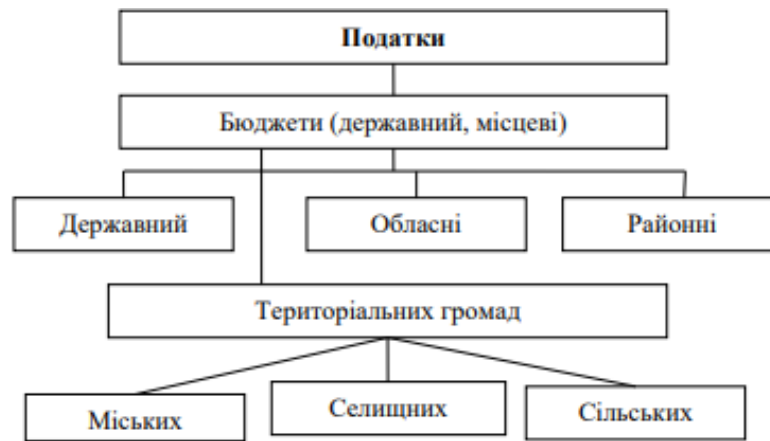

Рис. 3.6. Місце податків у формуванні бюджетів України

Мобілізація і використання податків зачіпає інтереси кожного учасника господарської діяльності (власників, найманих працівників, постачальників, покупців) і громадянина держави.

Суб'єкти господарювання можуть бути платниками загальнодержавних і місцевих податків та зборів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Система податків і зборів за Податковим кодексом України

Види податків і зборів	Зміст податків і зборів
Загальнодержавні податки	
податок на прибуток підприємств	прямий податок, сплачуваний підприємствами з прибутку, одержаного від реалізації продукції (робіт, послуг), основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій.
податок на доходи фізичних осіб	податок, що стягується з доходів фізичних осіб (громадян -резидентів) і нерезидентів, які отримують доходи з джерел їх походження в Україні.
податок на додану вартість	непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець (податковий агент)
акцизний податок	непрямий податок на споживання підакцизних товарів (продукції), що включається до ціни таких товарів (продукції).
екологічний податок (екоподаток)	обов'язковий платіж, що сплачується з фактичних обсягів різних викидів, скидів, розміщення відходів у довкіллі
рендна плата	податок, який сплачується за користування надрами для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; за користування радіочастотним ресурсом України; за спеціальне використання води; за спеціальне використання лісових ресурсів; за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України
мити	митні збори, що застосовуються щодо товарів, які ввозяться на митну територію або вивозяться з неї
Місцеві податки і збори	
податок на майно	прямий податок, що встановлюється на майно підприємств або приватних осіб
єдиний податок	податок, що сплачують суб'єкти господарської діяльності на спрощеній системі оподаткування, основний підприємницький податок.
збір за місця для паркування транспортних засобів	ставки збору за 1 квадратний метр площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів за кожний день провадження такої діяльності становить 0,03 відсотка мінімальної заробітної плати, установленної законом на 1 січня податкового (звітного) року.
туристичний збір	місцевий збір, кошти від якого зараховуються до місцевого бюджету. Місцеві ради самостійно приймають рішення про необхідність справляння даного збору на території громади.

Стан зовнішніх торгівельних відносин підприємств значною мірою визначається митною політикою, яка спрямовується на підтримку зростання обсягу і стимулювання експорту та врівноваження імпорту.

Це може вирішуватися за допомогою ставок мита, ПДВ і акцизного податку на імпорт та пільгами. Митні платежі безпосередньо впливають на ціни товарів і доходи підприємств та створюють умови відмежування національного ринку від світового.

Система митного оподаткування виконує наступні функції: захисну (бар'єр проникнення імпорту); фіскальну (формує доходи бюджетів); регулятивну (створює раціональну структуру експорту та імпорту); політичну (створює економічний тиск на товари інших держав чи надає їм пільги).

Тут, передусім, спрацьовує одне очевидне правило: якщо є об'єкт оподаткування – є обов'язок нараховувати податок, а немає об'єкта – немає податку. Податок складається з окремих елементів (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Система елементів податків за Податковим кодексом України

Джерелами сплати податків на підприємстві є одержаний дохід від господарських операцій з продажу об'єктів діяльності.

$$\text{ДПГ} = \text{ЧДП} + \text{ППП}; \text{ЧДП} = \text{ДПГ} - \text{ППП},$$

де ДПГ – дохід, який одержує підприємство в процесі господарської діяльності;

ЧДП – чистий дохід підприємства, що є його власністю, створений в процесі господарської діяльності;

ППП – податкові платежі підприємства.

Підприємство як платник податку виконує функцію податкового агента, на якого покладаються обов'язки з обчислення, вирахування з одержаних доходів і перерахування податків на формування бюджетів. При цьому, підприємство виконує два завдання: перше, це виділення податкових платежів з доходів, що надходять від господарських операцій з об'єктами діяльності; друге – утримання податкових платежів з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються),

наприклад, з доходів фізичних осіб.

Законодавчі органи влади держави і територіальних громад шляхом встановлення видів податків та їх ставок в системі пільг стимулюють чи обмежують розвиток окремих видів господарської діяльності, сфер економіки або територій.

Держава і територіальні громади, звільняючи від оподаткування доходи, які суб'єкти господарювання і громадяни направляють на інноваційні процеси створюють умови розвитку їх самодостатньої діяльності.

Таким чином, податкова система безпосередньо впливає на ефективність бізнесу для власників, його стабільність і розвиток. Податкова політика має формувати систему податків, яка б не стримувала самодостатній розвиток бізнесу і громадян та забезпечувала необхідні надходження коштів до бюджетів потреб держави і територіальних громад.

В процесі функціонування суб'єктів господарювання формуються безпосередньо доходи від здійснення господарських операцій з об'єктами діяльності господарюючих структур та доходи персоналу як фізичних осіб.

Доходи суб'єктів господарювання створюються в процесі реалізації об'єктів діяльності, а їх оподаткування пов'язане з надходженням і витрачанням коштів. При надходженні коштів виникають податкові зобов'язання з податку на додану вартість, податку на прибуток, акцизного податку та митних платежів.

В процесі використання доходів суб'єктів господарювання виникає податковий кредит з податку на додану вартість.

Доходи персоналу суб'єктів господарювання як фізичних осіб формуються в основному за рахунок коштів, які включаються у фонд оплати праці (основна оплата праці, додаткова оплата праці та інші заохочувальні і компенсаційні виплати).

Як приклад, розглянемо методику розрахунку окремих податків і зборів в бізнесі:

З одержаного прибутку суб'єкти господарювання сплачують податок на прибуток. Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Податок на прибуток - з розрахованого фінансового результату (прибутку) обчислюють за формулою:

$$\text{ПНС} = \text{ПСГ} \times 18 \% : 100 ; \text{ПСГ} = \text{ЧДС} - \text{ВСГ} \pm \text{РПК},$$

де ПНС – податок на прибуток суб'єкта господарювання; ПСГ – прибуток суб'єкта господарювання для оподаткування розрахований з урахуванням можливих коригувань відповідно до діючих положень Податкового кодексу України; ЧДС – чистий дохід суб'єкта господарювання; ВСГ – витрати суб'єкта господарювання; РПК – розрахункові податкові коригування витрат і доходів; 18

% – ставка податку від бази оподаткування.

Розрахунок ЧДС і ВСГ здійснюється за формулами, відповідно, до показників Звіту про фінансові результати:

$$\text{ЧДС} = \text{ЧДР} + \text{ІОД} + \text{ДУК} + \text{ІФД} + \text{ІДП} + \text{ДПП} + \text{ППД}$$

де ЧДР – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); ІОД – інші операційні доходи; ДУК – дохід від участі в капіталі; ІФД – інші фінансові доходи; ІДП – інші доходи підприємства; ДПП – дохід з податку на прибуток; ППД – прибуток від припиненої діяльності.

$$\text{ВСГ} = \text{СРП} + \text{АВП} + \text{ВЗП} + \text{ІОВ} + \text{ФВП} + \text{ВУК} + \text{ІВП} + \text{ВПП} + \text{ЗПП}$$

де СРП – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг); АВП – адміністративні витрати; ВЗП – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати; ФВП фінансові витрати підприємства; ВУК – втрати від участі в капіталі; ІВП – інші витрати підприємства; ВПП – витрати з податку на прибуток; ЗПП – збиток від припиненої діяльності.

Визначені суми податкових платежів в процесі здійснених розрахунків підлягають відображенню за показниками форм звітності щодо окремих видів податків та сплаті до бюджетів.